

На мал.3 подана динаміка фактичних значень x_1 , x_2 та їх прогнозів, а на мал.4 – динаміка похибок прогнозу. Як видно з графіків, процес прогнозування характеризується періодом навчання з чималими похибками прогнозу і періодом стеження за динамікою злочинності, коли прогнози мало відрізняються від фактичних значень показників. Наведені результати свідчать про те, що застосування розроблювальної системи аналізу структури, стану і динаміки злочинності дозволяє відслідковувати динаміку злочинності і здійснювати її прогнозування на найближчий період.

Список літератури:

1. Яковлев С.В., Бодянский Е.В., Воробйов С.А. Послідовне виявлення змін властивостей часових рядів для визначення ознак латентних злочинів// Вісник Університету внутрішніх справ. 1996. Вип.1.
2. Гнусов Ю.В., Шеховцов С.Б. Оптимизация прогнозов в условиях неопределенности// Методы оптимизации информационных систем: Сб. научн. трудов. К., 1995.
3. Бодянский Е.В., Иващенко П.А., Червяков И.М., Яковлев С.В. Правовая статистика. Х., 1996.
4. Лукашин Ю.П. Адаптивные методы краткосрочного прогнозирования. М., 1979.

Надійшла до редколегії 09.01.97

*В.Б.Калиновський, канд. іст. наук,
П.В.Цимбал, канд. іст. наук*

ГЕОПОЛІТИКА І МІЖНАРОДНА ЗЛОЧИННІСТЬ: ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРЕВЕНТИВНИХ ДІЙ

Сьогодні можна стверджувати, що після саморозпаду соціалістичного табору процеси стабільності, справедливого світового порядку, злагоди і всеохоплюючого миру не стали панівними на міжнародній арені. Навпаки, ми спостерігаємо спалахи насильницьких конфліктів, геноциду, зростання злочинності міжнародного характеру. Негативні явища перетворилися на реальну загрозу національній безпеці суспільств, підривають міжнародне співробітництво і цінності сучасних цивілізацій. Протидія різноманітним деструктивним тенденціям ускладнюється тим, що світ вступив в період нових геополітичних і геоекономічних трансформацій. Тому постала проблема наукового аналізу глибинних змін, що відбуваються в усіх сферах різних країн і їх взаємозв'язках на регіональному і міжконтинентальному рівнях. У зв'язку з цим стрімко зростає інтерес політиків, керівників владних структур, вчених до питань геополітики, яка досліджує географічно-просторові, політичні, економічні, військові, етнічні та інші фактори, що розгортаються на на-

ціональному і позанаціональному рівнях і активно впливають на становище суспільств, їх стабільність і розвиток. Серцевиною геополітики є аналіз і наукове обґрунтування концепції національної безпеки та стратегічне передбачення реально існуючих та імовірних загроз на шляху розвитку суспільств і світової спільноти взагалі.

Сьогодні є актуальними дослідження геополітичних і геоекономічних змін на карті світу, перехід його від біполярної до багатополлярної системи, а також аналіз проблем паралельного зростання головних груп міжнародних злочинів: проти миру, проти стабільності міжнародних відносин, національного економічного і соціального розвитку, посягання на права людини та ін. [1, с. 4-6; 2 с. 68-69]. Дослідження на міждисциплінарному рівні будуть сприяти опрацюванню системи превентивних дій проти розростання міжнародної злочинності. Вивчення процесів трансформацій в посткомуністичних суспільствах і пристосовуваність до них організованої злочинності є актуальними для працівників правоохоронних органів нашої країни, яка знаходиться в стадії реформ і визначається сьогодні в своїх геополітичних і геоекономічних пріоритетах.

На початку 90-х рр. на теренах Східної Європи з'явився новий геополітичний простір, раніше герметично закриті суспільства відкрилися. Якщо політичним владним структурам цих країн не вдалось справитися з вибуховою дезінтеграцією, то організована злочинність провела підпільну інтеграцію, включивши в свою орбіту територію України. Досить вдало були використані такі елементи геополітичних пріоритетів, як, по-перше, втілення політики “прозорих кордонів”, по-друге, відсутність чіткості в політиці Росії стосовно свого “підбрюшья” (тобто країн Середньої Азії). Ці чинники, як і відсутність належної законодавчої бази в Україні, призвели до того, що злочинним угрупованням вдалося налагодити канал для переправлення нелегальних емігрантів із Азії та Близького Сходу, а також розгорнути мережу нелегального обігу наркотиків. Тільки в 1995р. правоохоронні органи України вилучили 42 тонни наркотиків різноманітних видів. Для порівняння скажемо, що у США ця цифра становить 100 тонн наркотиків щорічно. Транснаціональна злочинність ефективно використала вторгнення радянських військ в Афганістан і в умовах війни розгорнула виробництво наркотичних засобів, налагодила їх транспортування через територію Таджикистану. На сьогодні Афганістан є одним із центрів, звідки через “прозорі кордони” надходять наркотики на Україну, зокрема в її східні регіони, де, як твердять спеціалісти, діють десятки підпільних угруповань.

Міжнародні кримінальні злочини проти національного економічного і соціального розвитку особливо є небезпечними для країн з перехідним типом економіки. Так, посткомуністичні країни виявилися сприятливим ґрунтом для відмивання грошей, які використовуються, як правило, для підкупу чиновників і тиску на владу; для впливу на результати виборів; для організації і здійснення терористичних актів і таке інше.

В умовах, коли політичні еліти нових країн знаходилися в стадії протистояння, демонстрували імперські амбіції, організована злочинність швидко зросла, сягнула за океан, облаштувалася в Західній Європі, стала дійсно міжнародною.

Процес самоорганізації злочинного світу відбувся і в Україні. Київський спеціаліст з питань боротьби з організованою злочинністю полковник В.Литвиненко наводить дані, згідно з якими станом на серпень 1996 р. було викрито 273 злочинні угруповання, що скоїли 2 291 злочин. Минулого року державна служба боротьби з економічною злочинністю повернула державі 63,4 трл.крб. [3]. Протягом останніх років різко зросла частка тіньової економіки. Якщо в 1993 р. тіньова економіка в Україні становила 25%: то в 1994 р. - 35-40%, в 1995 р. - 50%, у 1996 р. вона досягла близько 60%. Спеціалісти стверджують, що тіньовий капітал контролює половину валового національного продукту. На кінець літа 1996 р. "в тіні" знаходилося від 7 до 10 млрд. доларів та 175 трл. крб. [4, с.77]. Можна зробити висновок, що, по-перше, капітал не може ефективно оновлюватися в офіційній системі і перебирається в "тінь", де відчутна домінація організованої злочинності; по-друге, податковий прес підштовхує підприємців до правопорушень. А взагалі, наша податкова система сьогодні найзаплутаніша в світі.

Подібна ситуація складається і в Росії, де, за даними Ю.Батуріна, на кінець 1995 р. злочинні угруповання контролювали 40 тисяч російських підприємств [5, с.4]. Можна стверджувати, що як для Росії, так і для України економічна злочинність стала найбільш реальною загрозою національній безпеці. Неважко передбачити, що економічний розпад (якщо його не уникнути), може призвести до спалаху насильницького конфлікту, який охопить значний регіон в Європі і спонукає до появи різноманітних терористичних груп.

Отже, вибух економічної злочинності відбувся, і однією із його причин була відсутність належних превентивних дій, які мали б поригуватися з геоекономічними тенденціями сучасного світу. По-перше, негативно

позначилося відтягування радикальної економічної реформи, особливо в сфері підприємницької діяльності, банківській і податковій системах, по-друге, млявий процес приватизації став вигідним для певних кланів, які поступово “переварювали” приватизоване, і не вигідним для широкого загалу.

Сьогодні превентивні дії мають зосередитися на вирішенні питань контролю за легалізацією кримінальних доходів, легалізацією тіншового капіталу. Є потреба термінового вдосконалення податкової системи і коригування законів відповідно до положень нової Конституції: Необхідно також опрацювати стратегією ефективного використання кредитів міжнародних фінансових структур та встановлення дійового контролю. Реалізація головних напрямків протидії організованим злочинності буде залежати від скоординованих дій всіх гілок влади.

Останні роки позначилися різким спалахом міжнародної кримінальної злочинності проти стабільності міжнародних відносин, а тероризм, зокрема, перетворився на глобальну загрозу світовому співтовариству. Тому в геополітичних стратегіях як окремих країн, так і міжнародних організацій боротьбі з цим явищем відводиться важливе місце. У своєму виступі на 51 сесії Генеральної Асамблеї ООН Б.Клінтон окреслив ряд напрямків боротьби проти тероризму: по-перше, створення умов нетерпимості стосовно цього антилюдського явища; по-друге, активна ізоляція країн-посібниць терористам (до цих країн Клінтон відносить Ірак, Іран, Лівію і навіть закликає до боротьби проти одіозних режимів, що не бажають жити згідно з нормами міжнародного права); по-третє, розгортання боротьби по всій планеті проти нелегальної торгівлі зброєю, вибуховими речовинами, зброєю масового знищення і таке інше.

Одним із внесків до програми протидії розростанню міжнародного тероризму мають стати дослідження причин і ідейної бази цього явища. Сьогодні можна стверджувати, що є ряд геополітичних концепцій, які використовуються як ідейне підґрунтя для тероризму. Наприклад, концепції, що пропагують крах сучасної цивілізації чи встановлення американського гегемонізму, сприяють розширенню соціальної бази насильницьких організацій. ХАМАС активно використовує фальшиву ідею світового сіоністського заклоту, а ліве крило цього угруповання КАС-САН, смертники, стоїть на шляху тотального терору проти іудейзму.

На концептуальній базі, яка передбачає насильницьке вирішення питань сучасності, відбувається зближення і взаємопідтримка терори-

стичних груп різних регіонів. Англійський спеціаліст з проблем тероризму П.Уілкінсон доводить, що міжнародний тероризм ефективно використовує не тільки прогалини в системі виявлення вибухових речовин, але й систему Інтернет для координації своїх дій [6, с.13].

У сучасних умовах ліберально-демократична цивілізація, її цінності витісняють на периферію національно-релігійні течії, які під тиском різко радикалізуються і вдаються до терористичних акцій. Подібні тенденції чітко спостерігаються в діях мусульманського реакційного фундаменталізму. Як приклад, можна навести дії терористів проти “Європейського впливу” в Алжирі [7, р.26-27; 8, р.31-32].

Геополітичні зміни в світі після розпаду соціалістичного табору призвели до ліквідації системної (блокової) дисципліни, тому постала проблема пошуку нових важелів впливу на режими, які використовують силу з метою встановити свої переваги в тому чи іншому регіоні, а також прямо або завуальовано підтримують терористичні угруповання. Виступаючи на жовтневій 1996 р. конференції з питань європейської безпеки, А.Глюксман обґрунтував необхідність переходу до “дипломатії вторгнення”, яка має сприяти стабілізації в Європі. Загроза європейським суспільствам з боку збройних конфліктів, тероризму і транснаціональної злочинності вимагають впровадження політики превентивних заходів, ефективність яких залежить від рівня дослідженості деструктивних явищ і скоординованості дій євроструктур [9, с.12-17].

Аналіз конфліктів останніх років націлює фахівців на політологічне дослідження проблем пристосовуваності організованої злочинності до певних стадій конфлікту (зростання, ескалація, спад, подолання постконфліктного синдрому і т.ін.). Практичний контроль з боку правоохоронних органів зосереджується на протидії процесам формування нелегальних каналів – сполучень з зоною конфлікту, через які здійснюється торгівля зброєю, вибуховими речовинами, наркотиками і налагоджуються потоки нелегальної міграції.

Певну роль у руйнації ідейних підвалів сучасного тероризму відіграє концепція “взаємозалежності розвитку” Л.Блумфільда (США). Сьогодні жодна, навіть найпотужніша країна не здатна самотійно здолати сучасні проблеми: наркобізнес, тероризм, нелегальну міграцію, торгівлю радіоактивними речовинами і т.п. У цих умовах рух до гегемонізму втрачає сенс і посилюється політика активного поєднання зусиль різних країн, щоб унеможливити насильницькі зіткнення цивілізацій, етносів, створити умови і простір для розвитку та взаємодії. У цьому руслі розгор-

тається японська стратегія "досягнення величі без мілітаризації і застосування насилля".

Важливість подібних концепцій полягає в тому, що вони обґрунтовують можливі напрямки розвитку і шляхи виходу із кризового стану. На прикладі утворення Палестинської автономії можна спостерігати складний, але необхідний шлях конструктивного пошуку, який має привести до ліквідації причин тероризму і зростання його ідейної бази в цьому регіоні.

На жаль, тероризм все активніше заявляє про себе і в політичному житті України. Складний процес трансформації суспільства призводить до посилення протистояння, перш за все, серед груп, які намагаються впливати на процеси приватизації, розподіл і перерозподіл власності. До них можна віднести: бюрократичні корумповані прошарки; легальний приватний бізнес; організовані злочинні групи, що збагатилися за рахунок нелегальної торгівлі сировиною, наркобізнесу і т.п. Терористичні акти проти керівників держави, депутатів, працівників засобів масової інформації свідчать, що їх причини пов'язані не тільки з певними економічними інтересами. Можна зробити висновок, що організована злочинність намагається впливати також на геополітичні і гео економічні пріоритети та орієнтації української держави.

Отже, своєчасні дослідження напрямків розвитку геополітичних тенденцій і стратегій сучасного світу сприяють формуванню і втіленню політики, яка передбачає також систему протидії розростанню транснаціональної злочинності.

Список літератури:

1. Moreau Defarges Ph. Introduction a la geopolitique. Paris, 1994.
2. Лунеев В.В. Преступность в XXI веке (методология прогноза// Социс. 1996. № 7.
3. Урядовий кур'єр. 1996. 17 серпня.
4. Огородник В. До питання економічної кримінології // Економіка України. 1996. № 6.
5. Известия. 1995. 14 октября.
6. The observer. 1996. 7 April.
7. Aichoune F., Backmann R. Terrorisme: la piste algerinne//Le Nouvele Observateur. Paris. 1995. № 1607.
8. Bruc W., Nelan D. Bombs in the name of allah//Time. Canada. 1993. № 9.
9. Змеевский А., Тарабрин В. Терроризм. Нужны скоординированные усилия мирового сообщества// Международная жизнь. 1996. № 4.

Надійшла до редколегії 02.12.96